

Juozas ABARAVIČIUS

AMPLIFIKACIJA KAIP STILIAUS FIGŪRA

(Pastabos apie apibūdinamuosius požymius)

Apie amplifikaciją dabar mažai kur teišgirsi. Ji, gali sakyti, yra tapusi pirmiausia akademinių (retorikos, poetikos, stilistikos ir pan. disciplinų) skaitymų ir nagrinėjimų sąvoka. Lyg ir niekam iš lietuvių filologų nerūpi amplifikacijos kaip termino turinys, apibūdinamieji požymiai, sisteminė priklausomybė, rangas. Lietuvių tyrėjų stilistikos darbuose nerandame jos nagrinėjamos tarp savarankiškų stiliaus figūrų. Antai J. Pikčilingio „Lietuvių kalbos stilistikoje“ amplifikacija aptariama kaip kalbos įtaigumo, emfazės kūrimo priemonė. Čia ji (greta akumuliacijos) nagrinėjama kaip vienas iš stilistinio išvardijimo tipų¹. Tik K. Gaivenio ir St. Keinio „Kalbotyros terminų žodyne“ ta minties raiškos priemonė visai teisėtai laikoma stiliaus figūra. Tokia čia teikiama jos kaip termino pirmoji reikšmė. Amplifikacija čia vadinama „1. Stiliaus figūra, kurioje pagrečiui vartojami keli kalbos elementai įspūdžiu sustiprinti: *Žmonės triūsia, pluša laimei krašto* savo (A. Venclova)². O antroji čia teikiama tos sąvokos reikšmė „2. Teksto pailgėjimas, verčiant iš vienos kalbos į kitą (...)“ šioms pastaboms neaktuali. Suprantama, minimojo žodyno teikiamas amplifikacijos pavyzdys labai elementarus.

Prieš aptariant neelementarias, tipiškesnes, labiau išplėtotas tos stiliaus figūros atmainas, be abejonių, reikia atsiriboti nuo kartais keliamo nerelevantiško, nekonstruktyvaus amplifikacijos požymio – esą ji turinti pabaigos apibendrinamąją narį. Tuo ji esą skiriasi nuo akumuliacijos, kuri tokio nario neturinti. Toks požiūris, pavyzdžiui, dėstomas kai kuriose vokiečių kalbos stilistikose. Antai W. Fleischerio ir G. Michelio „Dabartinės vokiečių kalbos stilistikoje“ sakoma: „Greta paprasto išvardijimo – a k u m u l i a c i o n a r a m p l i f i-

---

¹ P i k č i l i n g i s J. Lietuvių kalbos stilistika. V., 1971. T. 1. P. 202 – 205.

² G a i v e n i s K., K e i n y s S. Kalbotyros terminų žodynas. Kaunas, 1990. P.

k a c i j a, kuria vadinamas išvardijimas, turintis pabaigos apibendrinamajį narį³. Analogiškas požiūris atispindi ir J. Pikčilingio "Lietuviai kalbos stilistikoje" (toliau tik Stilistikoje), kur pavyzdžiais iliustruojamas E. Riesel teiginys, kad tų dviejų išvardijimo tipų skirtumas "esas visai formalus": akumuliacija (?) turinti apibendrinamajį narį, amplifikacija (?) jo neturinti⁴. Čia Stilistikoje (p. 202)apsirikta: sukeisti išvardijimo tipai. O toliau aptariant pavyzdžius jau motyvuotai pabrėžiama: "Čia turėsime akumuliaciją – išvardijamieji grandinės nariai <...> baigiami be apibendrinimo". Ir kitur: "Čia apibendrinamieji žodžiai yra *viskas, visa*. Sakiniai sudarys amplifikaciją"⁵. Kai keliamas toks formalus amplifikacijos požymis, nesunku ir suklysti, neatsižvelgti į esmę. O ji kitokia.

Beje, ir pačioje Stilistikoje nurodomas esmingas akumuliacijos ir amplifikacijos skirtumas, kurį yra kėlęs prancūzų stilistas A. Albalat ir juo sekdamas M. Meyer'is. Akumuliaciją sudarantis viena paskui kitą einančią detalių gausumas, o amplifikaciją, atvirkšciai, gausumas palyginimų, sudvejintų metaforų, varijuotų vaizdų, visokiausių epitetų⁶. Tai jau esmingi požymiai, nors kiek ir nevientisi. Iš tiesų akumuliuojant sutelkiama detalių, kurios vis ką nors nauja pasako, priduria, papildo kuo nors ir pan. O amplifikuojant – plečiamas, stiprinamas minties turinys, net grįztamai varijuojama ir pan.

Akumuliaciją randame M. Martinaičio eilėraštyje "Sąvartyne rastas šeimos albumas".

Vestuvinė nuotrauka. Su naujagimiui. / Pirmi žingsniai. Tai būta mergaitės. / Kiek paaugusi. Balta iki žemės suknelė. / Su gėlėm. Konfirmacija, vyskupas. Ta pati – / jau paauglė, negraži, ilgom kojom. MMartA 23.

Tai, galima sakyti, tipiškas akumuliacijos pavyzdys. Nominatyvi-

---

³ Fleischér W., Michel G. Stilistik der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig, 1975. S. 126.

⁴ Pikčilingis J. Min. veik. P. 202; Riesel E. Stilistik der deutschen Sprache. Moskau, 1963. S. 320.

⁵ Pikčilingis J. Min. veik., P. 203.

⁶ Žr. ten pat ir ten cituojamus autorius ir šaltinius.

niais sakiniais, suskaidyto sakinio priduriamaisiais dėmenimis ir kitokiais gramatiniais būdais (tai ne esmė) vardijama daug detalių, kurių kiekviena vis “prideda” ką nors nauja, kas matoma, žvelgiant į seną nuotrauką. Ir tas išvardijimas tėsiamas kituose eiléraščio posmuose, nieko nekartojant, grįztamai nevariujojant. Dar plg. antrajį posmą:

Mokymasis skambinti. Baleto pamokos. Smuikas, / prispaustas smakru (nuo muzikos neišsivysčiusios krūtys). / Staigus mergaitiškas suvešėjimas. Švelnus / kaklas. Idėmus žvilgsnis. Akys! Šiek tiek retušuota. / Vyras, kieta apikaklė. Prie ałtoriaus, su nuometu. (Ten pat).

Tie pavyzdžiai gražiai parodo akumuliacijos esmę. Kitokia bus amplifikacijos esmę. Apie ją jau sakyta. Teparodo ją pavyzdžiai.

Mozūrų Jonušo pajunaiai šiandieną tartum baslį prarię – atkakliai apsivaldę ir tylūs, palaidą plepumą kandžiai apsičiaupę. POrinEK 136. Amplifikuojama čia vienarūšėmis ar sinoniminėmis prie-monėmis, stiprinančiomis minties turinį, varijuojančiomis ją. Čia randame semantinio paralelizmo, taigi ir raiškos priemonių perteklių (*tartum baslį prarię; atkakliai apsivaldę ir tylūs, palaidą plepumą kandžiai apsičiaupę*). Bet nepasakysi, kad jis nemotyvuotas perteklius. Frazeologiniu palyginimu, epitetais (beje, ir metaforiniais) pasakomi jaunojo iš Mozūrų pajunių elgsenos Trakų pilies menėje tylumo “būdas”, vaizdas nusakomas kiek iš skirtingų pusiu, suaktyviniami to, kas vaizduojama, tie “vos, vos” bruoželiai, prasmės atspalviai. Iš to, iš didesnės semantinės visumos aiškėja veikėjų elgsenos motyvacija.

Rašytoja P. Orintaitė mėgsta amplifikacijas. Nemaža jų Kęstučio ir Birutės dukters Danutės vestvių aprašymuose. Dar pora pavyzdžių:

Būsimoji nuotaka buvo keistai rami: jau viskas vis viena, nesvarbu. Galutinai nuspręsta. Tremties ženklas kakton įbrėžtas – nusmerktą neatšaukiamai... O rodési jausmo sklidina, it jaunos sulos taurė. Bet apsitramdžiusi. POrinEK 129; *Tiktai Danutė – nelyginant dievams pašvęsta gabijos auka. Gyvu skobniu apstingusi, savin įsigūžusi, nieko nereginti, nejaučianti.* POrinEK 130.

Tuose pavyzdžiuose atispindi amplifikacijai būdingas minties tu-

rinio plėtimas, intensyvinimas, įspūdžio stiprinimas semantiškai artimais kalbos elementais, kuriant saikingą raiškos perteklių. Plg.: *Gyvu skobniu apstingus, savin įsigūžusi, nieko nereginti, nejaučianti* ir pan. vaizdo detales.

Daugelyje specialių darbų amplifikacija aptariama kaip kalbos, minties turinio plėtimo, sodrinimo būdas (lot. amplificatio – išplėtimas, padidinimas, padauginimas; ret. sustiprinimas; užgriozdinimas nereikalingais žodžiais). Antikoje skirta dalykinė (dalyko), stilistinė ir žodžio amplifikacija. Dalyko amplifikacija buvo susijus su kalbėjimu apie ką nors įvairiu būdu, siekiant, kad būtų paveiku, įtikima. Tai būta tarsi “padidinamojo retorinės sugestijos stiklo”: sutelkiama prie laidų, argumentų, kuriais siekama ne mokyti, o paveikti⁷. Ir stilistinė amplifikacija, vartotą Antikoje, tyrėjai lygina “su teleskopu, kuris didindamas nurodo suvokėjui (odbiorcų) nematomus laukus (obszary) minties ir slypinčių ten reikšmių, svarbiausia emocinių”⁸. O žodžio amplifikacija – tai paprastų posakijų plėtimas pavieniais žodžiais ar jų junginiais, kad taptų paveikesni⁹.

Daugelyje retorikos ir stilistikos darbų amplifikacijos su apibendrinamuoju nariu nė neminimos. Bet šiaip jau kartais nagrinėjama ir specifiškesnių tos stiliaus figūros atmainų. Pavyzdžiui, kai kurie tyrėjai nagrinėja amplifikaciją, grindžiamą temos vardininko plėtojimu arba ekspresyviu derinimu¹⁰. Nepulsime visų aptarinėti. Gal apie temos vardininko amplifikavimą šį bei tą reikia pasakyti.

Iš tiesų temos vardininkas neretai esti tekste amplifikuojamas, plečiamas, teikiama pagauli jo charakteristika. Pvz.:

Gerumas gerumas gerumas – pirmapradis nebūtas ir užmirštas / neįtikėtinas kaip mėlyna gulbė / įtartinas kaip vidudienio varpas / paslaptinges kaip eglų vakaras <...> JDegPA 24. Ši atmaina kiek

---

⁷ Plačiau apie tai žr.: K o r o l k o M. Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny. Warszawa, 1990. S. 74.

⁸ Žr. ten pat. P. 121.

⁹ Plačiau apie tai žr. ten pat. P. 121 – 122.

¹⁰ Č m y k o v a N., B a s k a k o v a L. Gramatičeskij trop i amplifikacija. – Problemy ekspressivnoj stilistiky. Izd-vo Rostovskogo universiteta, 1987. S. 84 – 86.

primena žodžio amplifikaciją. Amplifikavimas, emocinis plėtimas ir stiprinimas čia prasideda jau temos vardininko kartojimu. Toliau teikiama "gerumo" įvairiapusė charakteristika, kur stengiamasi ne tiek naujų detalių, ypatybių išvardinti, kiek padaryti bendražių vardijimą raiškų, emocingą. Nors čia galima ižvelgti ir akumuliacijos kokį elementą kitą. Dar plg.: *Raidės! / Prastutės, lygios vienodos ir smulkios raidės* PTarGS 14. Ir čia būdingas temos vardininko kartojimas.

O specialiojoje literatūroje, regis, visai nemotyuotai teigama, kad amplifikacija nesusijusi nei su kartojimu, nei su elipse, nei su inversija¹¹. Dėl pastarujų dviejų stiliaus figūrų gal ir neverta ginčytis. Vis dėlto vargu ar kartojimas negali būti amplifikacijos sudedamasis elementas. Juk jis išplečia kalbos turinį, sustiprina jo raiškumą, emocingumą, realijų reiškimosi intensyvumą. Anava kaip J. Marcinkevičiaus poemos "Homo sum" ištraukėlėje kartojimas labai gerai perteikia tai, kaip "laiko galeroje prikaustytas" lyrinis subjektas grumiiasi su pikta būtinybe.

HOMO SUM! / Laiko galeroj prikaustytas, / sunkiai irkluoju, / irkluoju, irkluoju... / Ir prakaitas žliaugia per veidą, / ir nuogą nugara čaižo / pikti BŪTINYBĖS botagai, / Tiktai okeanas. / Tiktai okeanas. / Tiktai horizontas. / Tiktai horizontas, / kursai nei artėja, nei tolsta. / Irkluoju, irkluoju / ir sukepusiom lūpom kartoju: / HOMO SUM... JMarcR III 39.

Čia jokiu būdu nepasakysi, kad žodžių, jų junginių kartojimas ne padeda amplifikuoti, plėsti, intensyvinti *laiko galeros* metaforos, *sunkaus irklavimo*, jo monotoniiškumo semantikos. Žmogaus prikaustymo laiko galeroje išpūdis vis stipréja, nes kartojimai: "sunkiai irkluoju, / irkluoju, irkluoju..."; "Tiktai okeanas. / Tiktai okeanas. / Tiktai horizontas. / Tiktai horizontas, kursai nei artėja, nei tolsta." sulėtina irklavimo vaizdo "kadrus", taigi ir *pikty BŪTINYBĖS botagy*, čaižymo vaizdą. Tie kartojimai padeda *laiko galeros* metaforą suausti į aliuzyvią visumą – asociatyvų ryšį su 7 – 18 a. prikaustytų vergų, nusikaltėlių, karių irkluojamо burinio karo laivo vaizdu panaudoti pa-

¹¹ Žr.: Š irina L. Amplifikacija v sisteme ekspressivnych sredstv. – Problemy ekspressivnoj stilistiki. 1987. S. 83.

naudoti kaip foną dabarties "laiko galeros" vyksmui.

Todėl, be abejonės, teisūs tie filologai, kurie teigia, kad, be ko kita, amplifikuojama ir įvairiai pakartojimais: žodžių kartojimu, si-noniminiu kartojimu, tropų kartojimu, ryškių esminių požymių dėstymu, argumentuojamaja minties seka ir kituo. Toks požiūris, pa-vyzdžiui, atispindi S. Krahl'io ir J. Kurz'o "Mažajame stilistikos žodyne"¹². Žinoma, mintį amplifikuoti padeda ir kitos stiliaus figūros (laipsniavimas, antitezė, išvardijimas, korekcija), daugelis kitų stiliaus priemonių (epitetai, palyginimai, sinonimai ir t.t.).

Čia neturėta tikslø nagrinëti amplifikacijos tipų, atmainų, semantikos, sandaros ir funkcijų įvairovës. Tik pažymëtinos didelës tos stiliaus figūros vaizduojamosios ir paveikumo išgalës. Paveikios, pa-vyzdžiui, yra tokios jos atmainos, kur regresyviai, retardaciškai iš-dëstomi neretai semantiškai nedarnës, prieštarangi komponentai. Kiekvienas toks retardacinis komponentas sulaiko skaitytojo dëme-sj, kol pagaliau išaiškëja ir stilistinës visumos prasmë. Plg. dar: V. Braziūno "Apmaudo" ištraukëlę:

Nesibaigianti naujakurysté, kraustymasis į atmintj, kur visa ne sa-vo vietoj, suversta ir išblaškyta, nieko nebejmanoma rasti tarp iš-montuotų dienų ir savaičių, sunesiötų vardų ir nubrozdintų mënésių, nepaliaujamai slenkančių niekur. VBrazAL 39.

Čia dar nieko nesuprasi, kokia amplifikavimo prasmë, kol atidžiai perskaitysi visą dëmenų virtinę.

Büdama tokia semantiškai, strukturiškai ir funkciškai įvairi ir pa-veiki, amplifikacija negali būti laikoma tik stilistinio išvardijimo at-maina. Ji visiškai savarankiška stiliaus figūra.

Sutrumpinimai

- VBrazAL – V. Braziūnas. Alkanoji linksniuoté. V., 1993.
JDegPA – J. Degutyté. Purpuru atsivérusi. V., 1984.
JMarcR III – J. Marcinkevičius. Raštai. T. 3. V., 1982.
MMartA – M. Martinaitis. Atrakinta. V., 1996.
POrinEK – P. Orintaité. Ereliai kuorai. Kaunas, 1992.
RTarGS – P. Tarulis. Gyvas stebuklas. V., 1993.

---

¹² Krahl S., Kurz J. Kleines Wörterbuch der Stilkunde. Leipzig, 1984. S. 10.